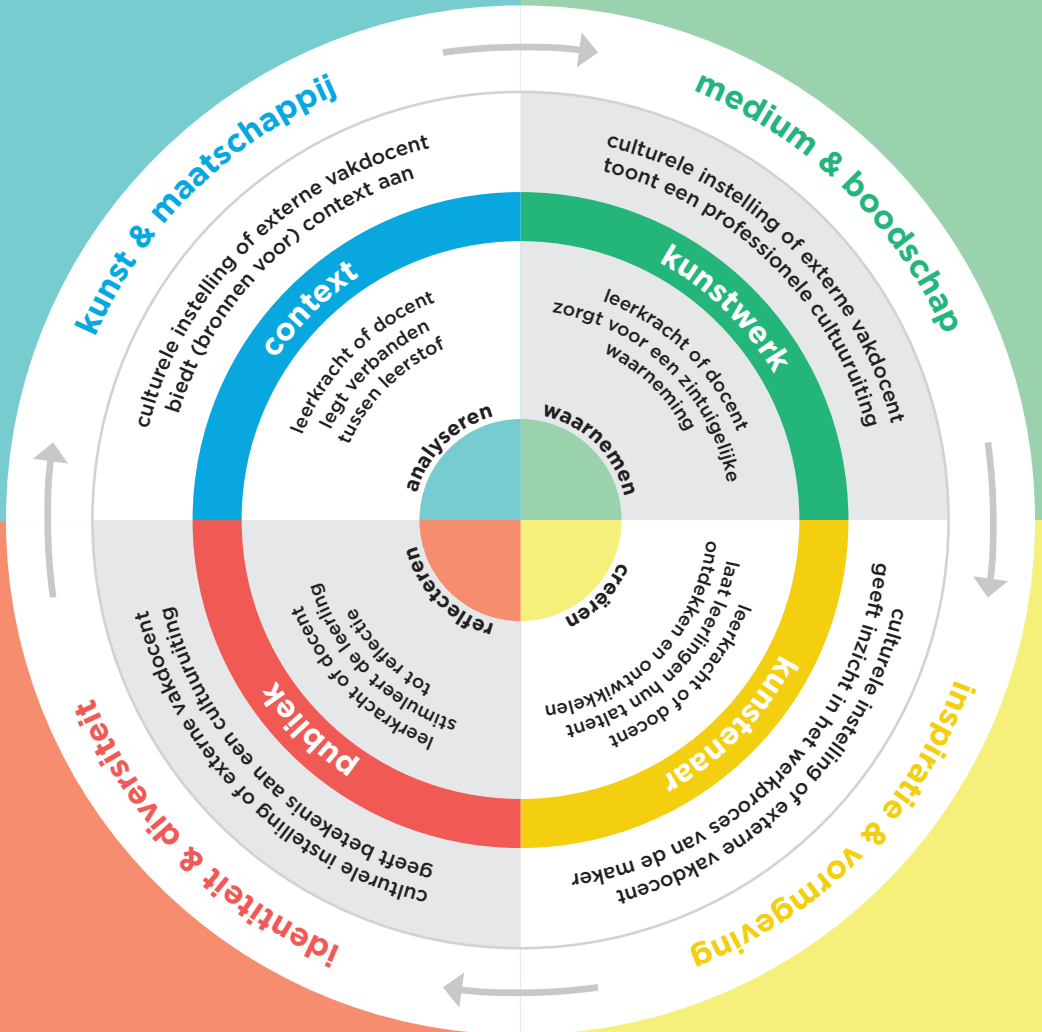

Je culturele vermogens, hoe werk je eraan?

Deze uitgave helpt leerkrachten in het basisonderwijs te werken met de culturele vermogens uit De Culturele Ladekast. Het is een praktische handleiding om in de klas toe te passen bij cultuuronderwijs en bij andere vakken. De culturele vermogens stellen de leerkracht in staat een verdieping te geven op kunst, cultuur en erfgoed.

Daarnaast stimuleert het de sociaal emotionele ontwikkeling van de leerlingen. Door het regelmatig toepassen van de vermogenskaarten raken kinderen steeds beter in staat om probleemoplossend, kritisch en zelfstandig te denken en werken waarbij zij oog houden en waardering hebben voor verschillen en overeenkomsten met anderen.

In deze uitgave wordt geen onderscheid gemaakt tussen de kunstdisciplines, media en erfgoed. Er wordt gesproken over kunstenaar en kunstwerk als overkoepelende termen.

Kijk ook op www.cultuurwinkelbreda.nl voor de Culturele Ladekast, de discipline leerlijnen en leerlijn cultuuronderwijs. Daarop staan ook de specifiek in te zetten instrumenten: De Kijkwijzer en de Creatiewijzer.

Dit is een uitgave van Cultuurwinkel Breda, 2015.

Dit is een handleiding naar leerkrachten basisonderwijs om de culturele vermogens uit de Culturele Ladekast toe te passen in de les.

Redactie: Lizet van Beek, Astrid Nooij en Femke van de Wiel

Mede mogelijk gemaakt door: Fonds voor Cultuurparticipatie, Gemeente Breda

Cultuurwinkel

Breda

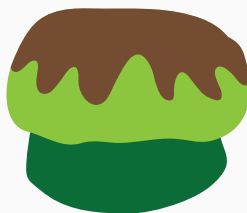
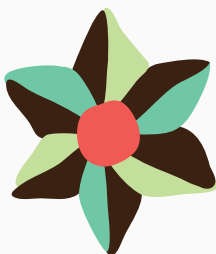
**FONDS VOOR
CULTUUR
PARTICIPATIE**

Gemeente Breda

Receptief vermogen

Bij het receptief vermogen leert de leerling zich openstellen voor culturele uitingen. De focus ligt op ‘waarnemen’ en ‘beleven’: voelen, luisteren, kijken, ervaren, herinneren, herkennen, bewegen en ontdekken. Het accent ligt op zelf-waarneming.

De leerling ontwikkelt het receptief vermogen:

- ervaart plezier in het leren van kunst en cultuur;
- kan geraakt worden door kunstuitingen van anderen;
- kan zich inleven in de verbeelde werkelijkheid;
- vergroot zijn/haar verbeeldingskracht;
- kan wat hij ervaart vertalen naar eigen mogelijkheden en talenten;
- leert kritisch te kijken.

De leerkracht zorgt voor een zintuigelijke waarneming:

— filmpje;	— voorstelling;
— kunstwerk;	— animatie;
— expositie;	— verhaal;
— erfgoedobject;	— gedicht;
— muziek;	— etc.

Media & Communicatie: focus op het kunstwerk

hoe waarnemen?

Bij het receptief vermogen zet je een creatieve uiting, een kunstwerk, centraal. Je kijkt, luistert, ruikt, vraagt, voelt, leest en/of proeft van wat er is, neem hier de tijd voor. Dit kan individueel of met elkaar. De leerkracht stelt vragen en vraagt door. De leerkracht observeert en daagt uit. Bij de diverse kunstdisciplines en erfgoededucatie horen specifieke vragen. Hieronder een paar voorbeelden en verwijzingen naar in te zetten middelen:

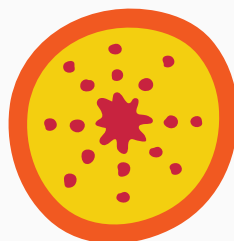
De leerkracht stelt vragen en vraagt door:

- Wat zie je? Wat hoor je? Wat ruik je?
Wat voel je? Wat zie je nog meer?
  - Herken je iets?
  - Wat doen ze?
  - Waar is het?
- Wat weet je ervan?
  - Roept het kunstwerk/de voorstelling, een gevoel bij je op?
  - Zo ja, welk gevoel is dat? Wat maakt, dat je dat gevoel hebt?
  - Doet het je ergens aan denken?
- Hoe is het kunstwerk gemaakt?
  - Wat is het voor een kunstwerk?
  - Welk materiaal is er gebruikt?
- Wat betekent het?
  - Welke sfeer roept het werk op?
  - Wat wil de kunstenaar ons laten weten, denk je?
  - Waar gaat het kunstwerk over?
  - Voor wie is het kunstwerk bedoeld?
- Wat wil het ons vertellen?
  - Hoe weet je dat?

De leerlingen stellen elkaar de bovengenoemde vragen. Door veelvuldige toepassing van deze vragen door de leerkracht slijten de vragen in en raken de leerlingen ermee vertrouwd.

Creërend vermogen

Bij het creërend vermogen denkt, creëert en produceert de leerling op creatieve wijze. Het accent ligt op 'maken/vormgeven' en op **zelf-verbeelding**.

De leerling ontwikkelt het **creërend vermogen**:

- de leerling oefent technieken en vaardigheden;
- geeft gevoelens, ervaringen en ideeën vorm;
- kan alternatieve oplossingen bedenken;
- kan een eigen ontwerp bedenken en iets nieuws creëren;
- kan verschillende fases van het ontwerpproces onderscheiden;
- de leerling maakt kennis met de echte kunstenaar, De culturele instelling of externe vakdocent/kunstenaar geeft inzicht in het werkproces van de maker.

De leerkracht laat leerlingen hun talent ontdekken en ontwikkelen:

- biedt technieken en vaardigheden aan;
- geeft ruimte om te experimenteren;
- ondersteund divergentie (zie creatiewijzer op www.cultuurwinkelbreda.nl).

Inspiratie & Vormgeving: focus op de kunstenaar (of ontwerper) of de leerling zelf, die een kunstwerk creëert

hoe creëren?

Bij het creërend vermogen ga je als leerkracht, kunstenaar of vakdocent samen met de kinderen creëren. Ongeacht de discipline gaat de leerling aan de slag als kunstenaar of komt in aanraking met een echte kunstenaar. Het gaat hier om inspiratie, ideevorming, opdracht bepalen, uitvoering, vaardigheden en resultaat. Gebruik de creatiewijzer (zie www.cultuurwinkelbreda.nl) voor de stappen van een creatief proces zodat de kinderen worden uitgedaagd.

De leerkracht denkt na over:

- Welk kader geef ik de leerling(en) (welke opdracht, welk probleem?)
- Hoe komt een leerling aan inspiratie?
- Doorlopen de leerlingen de stappen van een creatief proces? Uit de Creatiewijzer: Kaderen, Waarnemen, Focussen, Verbeelden, Divergeren, Experimenteren, Convergeren, Vormgeven en Presenteren. Hiertoe blijven stimuleren om de leerlingen uit te dagen.
- Welke vaardigheden en technieken bied ik de leerling?

De leerlingen:

- spelen, improviseren, ontwerpen, componeren en presenteren;
- dagen zich zelf uit;
- ontdekken materialen en technieken;
- vergroten hun uitdrukingskracht;
- versterken het samenwerken en zelfstandig werken;
- leren materialen, taal en spel te gebruiken om gevoelens en ervaringen uit te drukken en ermee te communiceren;
- leren betekenis te geven aan cultuuruitingen;
- versterken met behulp van het Bredaas Verhaal hun cultureel en historisch besef.

Reflectief vermogen

Bij het reflectief vermogen leert de leerling cultuuruitingen van zichzelf en anderen analyseren, interpreteren en waarderen. Het gaat om betekenis geven, benoemen, vertellen, formuleren, classificeren en oordelen.

De leerling wordt gestimuleerd om na te denken over zijn keuzes, de zeggingskracht van een werk of de gebruikte materialen en technieken. Bij reflecteren wordt er zowel op het product, als op het proces van werken gereflecteerd. Het accent ligt op **zelf-conceptualisering**.

De leerling ontwikkelt het reflectief vermogen:

- vergelijkt eigen werk met dat van anderen;
- onderscheidt feiten van meningen;
- onderscheidt diverse cultuuruitingen;
- vormt een mening en kan deze onderbouwen;
- geeft betekenisvolle eigen leermomenten aan;
- komt tot individuele leervragen over product/proces;
- zet reflectie in om zijn eigen waarden systeem te toetsen;
- weet feedback op positieve wijze te hanteren.

De leerkracht stimuleert de leerling tot reflectie:

samen met de leerlingen bespreekt hij wat gezien en/of ervaren is, stelt open vragen en geeft betekenis aan verschillende dragers van cultuur.

Identiteit & diversiteit: focus op het publiek of de leerling zelf, die het kunstwerk ervaart

hoe reflecteren?

Bij het reflectief vermogen is het van belang dat je als leerkracht een goede vraagtechniek hebt: open vragen, doorvragen, waar nodig keuzes geven en vergelijkingen maken en samenvatten. Taal is een middel om te reflecteren, maar ook beeldende (tekenen, schilderen) en andere non-verbale vormen zijn zeer geschikt. De keuze is om te reflecteren op een kunstuiting of een voorwerp, op het eigen werk van de kinderen en het proces hiervan. De werkvorm kan individueel, in groepjes of klassikaal zijn.

Waarneming:

- Wat heb je gezien, gehoord, ervaren?

Gevoel, verbinden en associëren:

- Wat doet het kunstwerk met je?
- Is dat bij iedereen hetzelfde?
- Doet het je aan iets (anders) denken?
- Sluit je ogen en denk nog eens aan het kunstwerk, wat herinner je, je het beste?

Leerproces:

- Welke ontdekking heb je gedaan?
- Wat is er veranderd door deze ontdekking?
- Waar heb je speciaal op gelet?
- Heb je ook samengewerkt? Hoe ging dat?

Het resultaat:

- Wat vind je ervan?
- Heb je een compliment voor iemand uit de klas die je verrast heeft met het (creëren van) het kunstwerk?
- Waar let je op als je naar een kunstwerk kijkt? (denk aan: concentratie, inleving, fysieke transformatie, mimiek, stemgebruik, woordkeuze enz.). Kun je een voorbeeld geven, hoe je dat vandaag hebt gezien/gedaan?
- Welke rol heb je als publiek? (Denk aan: respect tonen, kijken en luisteren, applaus geven, tops en tips geven, aandacht voor elkaar enz.)
- Hoe wordt het kunstwerk gepresenteerd? Zou een andere manier je beleving van het kunstwerk veranderen?

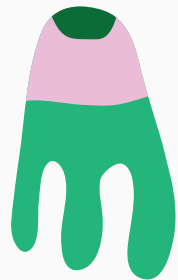
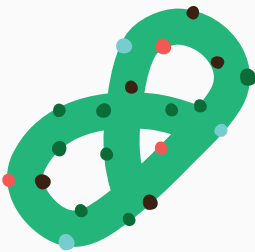
Nieuwe doelen:

- Wat ging er goed? Wat kan er nog beter?
- Zou je het de volgende keer anders aanpakken? Zo ja, waarom en hoe?
- Heb je hulp nodig en van wie?

Analyserend vermogen

Bij het analyserend vermogen leert de leerling informatie over cultuuruitingen zoeken, in zich opnemen en toepassen in eigen werk. Hierbij kunnen verbanden gelegd worden met andere vakken, andere gebeurtenissen etc. Het gaat om ontleden, verklaren en evalueren; interpreteren, duiden en onderzoeken. De leerling kan zijn eigen positie beter duiden en daarmee meer zelfkennis opdoen. Het accent ligt op 'weten' en op zelf-analyse.

De leerling ontwikkelt het analyserend vermogen:

- associeert, legt verbanden en geeft betekenis;
- neemt kennis van de wereld van kunst en erfgoed;
- gebruikt bronnen om cultuuruitingen te onderzoeken;
- onderzoekt zijn eigen culturele omgeving;
- gaat op zoek naar cultuuruitingen wereldwijd.

De leerkracht legt verbanden tussen het kunstwerk en de wereld en maakt gebruik van andere leerstof, literatuur, geschiedenis, maatschappijleer, etc.

Kunst & Maatschappij: focus op de (bv. maatschappelijke en cultuurhistorische) context van het kunstwerk.

hoe analyseren?

Bij het analyserend vermogen wordt de cultuuruiting geduid. Het stelt je in staat om je cultuuruiting of -activiteit in een begrijpbare en betekenisvolle context te plaatsen. Dit is te bereiken door een koppeling te maken met de belevingswereld van de kinderen zelf of de wereld om hen heen in relatie te brengen met andere vakken. Het stelt de leerling in staat om verbanden te leggen tussen de leerstof en de cultuuruiting en helpt zo om meer achtergrondkennis te verkrijgen.

Enkele voorbeelden hoe je dat kunt doen:

Geschiedenis:

- Vertel iets over de kunstenaar.
- Wie was hij? Wat voor leven leidde hij?
Waar woonde hij?
- Uit welke tijd komt hij/zij? Wat voor tijd was dat?
Hoe dachten ze in deze tijd? Welke instrumenten gebruikten de muzikanten, bestaan deze nog steeds?
Vanaf welke tijd waren er acteurs? Waar traden zij eerst op? Wat zijn de verschillen in onze tijd? etc.

Kunstgeschiedenis:

- Vertel over het kunstwerk.
- Welk materiaal gebruikte hij? Welke techniek paste hij toe?
- Welke stijl hanteert hij/zij? Hoe kan je dit herkennen?
- Kun je dit terug zien bij andere kunstenaars?
- Wat zijn overeenkomsten en wat zijn verschillen?

Je kunt werk van verschillende kunstenaars bespreken in de klas en de kinderen naar verschillen/overeenkomsten laten zoeken.

Omgeving/ cultureel erfgoed/aardrijkskunde:

- Waar vind je in je eigen stad: musea, theaters, kunstwerken?
- Waardoor zijn deze kunstwerken daar terecht gekomen?
- Voer over deze kunstwerken/gebouwen een gesprek aan de hand van de vragen van het receptief en reflectief vermogen. Op deze manier gaan kinderen kunst herkennen in hun eigen omgeving.